

AUGLÝSING

um birtingu á reglum um valdbeitingu lögreglumanna og meðferð og notkun valdbeitingartækja og vopna frá 22. febrúar 1999.

Hér með tilkynnist að innanríkisráðherra hefur ákveðið að höfðu samráði við ríkislögreglustjóra að birta núgildandi reglur ásamt skýringum um valdbeitingu lögreglumanna og meðferð og notkun valdbeitingartækja og vopna, sem settar voru af þáverandi dómsmálaráðherra hinn 22. febrúar 1999 samkvæmt heimild í 3. gr. vopnalaga nr. 16/1998, sbr. fylgiskjal með auglýsingu þessari.

Innanríkisráðuneytinu, 5. febrúar 2015.

Ólöf Nordal.

Ragnhildur Hjaltadóttir.

Fylgiskjal.

REGLUR um valdbeitingu lögreglumanna og meðferð og notkun valdbeitingartækja og vopna.

I. KAFLI

Valdbeiting og valdbeitingartæki lögreglu.

1. gr.

Valdbeiting og lögreglutök.

Lögregla skal ekki grípa til valdbeitingar nema nauðsyn krefji og stig valdbeitingar skal vera í samræmi við aðstæður hverju sinni.

2. gr.

Þjálfun lögreglumanna.

Lögreglumenn skulu hljóta grunnþjálfun í notkun lögreglutaka og sjálfsvörn í Lögregluskóla ríkisins. Lögreglutök og sjálfsvarnaraðferðir sem kenndar eru í Lögregluskólanum skulu samþykktar af ríkislögreglustjóranum.

3. gr.

Skilgreining og notkun fjötra.

Ríkislögreglustjórinn ákveður notkun fjötra til að hefta hreyfingar manna og hvernar gerðar þeir skuli vera. Fjötrar eru eftirfarandi búnaður:

Handjárn: Fjötrar úr málmi sem ætlaðir eru til að hefta handahreyfingar manna.

Bensli: Plastbönd til að hefta hreyfingar manna á höndum og/eða fótum.

Fótajárn: Fjötrar úr málmi sem ætlaðir eru til að hefta fótahreyfingar manna. Þegar fjötrar eru notaðir skal þess getið í lögregluskýrslu og ástæður þess.

4. gr.

Handjárn.

Handjárn skal nota á handtekinn mann eða fanga sé ástæða til að ætla að hann muni reyna flótta, beita ofbeldi eða valda sjálfum sér eða öðrum tjóni.

Handjárn skal nota ef hinn handtekni eða fanginn er æstur eða órólegur eða ætla má að öryggi hans eða annarra verði ekki tryggt með öðrum hætti.

Handjárn skal nota ef fullnægjandi líkamsleit hefur ekki farið fram og ætla má að hinn handtekni kunni að hafa í fórum sínum muni sem hafa sönnunargildi í málinu eða muni sem leggja skal hald á.

Að jafnaði skal handjárna handtekinn manni með hendur fyrir aftan bak þannig að lófarnir snúi út. Ekki skal handjárna manni við annan lögreglumann eða annan manni og ekki skal handjárna manni við fastan hlut nema sérstakar aðstæður krefjist þess.

Við flutning eða fylgd handjárnaðs manns skulu að jafnaði vera tveir lögreglumenn. Þegar handjárnaður maður er fluttur í bifreið skal að jafnaði einn lögreglumaður sitja við hlið hans. Handjárnaður maður skal ekki vera eftirlitslaus.

5. gr.

Bensli.

Um heimild og notkun bensla gilda sömu reglur og um handjárn.

Aðeins skal fjöttra manni á fótum með benslum ef rík ástæða er til svo sem ef hann er það æstur eða órólegur að hann er sjálfum sér eða öðrum hættulegur.

6. gr.

Fótjárn.

Þegar brýna nauðsyn ber til er notkun fótjárna heimil í fangageymslum lögreglunnar eða öðrum stað sem hún ákveður. Ákvörðun um notkun skal tekin af stjórnanda á vakt hverju sinni. Eftirlit skal haft með föngum í fótjárnnum eigi sjaldnar en á 15 mínútna fresti.

Heimilt er að fjöttra menn á fótum með fótjárnnum við flutning sem öryggisráðstöfun ef rík ástæða er til, t.d. við flutning í flugvél eða hann er svo æstur eða órólegur að hann er sjálfum sér eða öðrum hættulegur.

II. KAFLI

Lögregluvopn.

7. gr.

Skilgreining vopna.

Ríkislögreglustjórinn ákveður notkun vopna hjá lögreglu samkvæmt þessum reglum. Með vopnum er átt við eftirfarandi tæki:

Kylfur: Barefli til að yfirbuga menn eða verjast árás.

Úðavopn: Úðabrúsar sem innihalda táragas (CS, OC eða annað samkvæmt ákvörðun ríkislögreglustjórans) og ætlaðir eru til að yfirbuga einstakling í návígi.

Gasvopn: Gasbyssar, táragas- og reykþúnaður. Einnig gasþúnaður sem skotið er úr skotvopnum.

Hvellvopn: Þúnaður til að trufla og rugla manni. Einungis til notkunar af sérstökum sérþjálfuðum sveitum lögreglu.

Skotvopn: Skammbýssa, haglabýssa, vélbýssa, riffill.

Sprengivopn: Sprengiefni sem notað er sem hluti af vopnaþúnaði lögreglu. Úthlutun ofangreindra vopna með leiðbeiningum um notkun þeirra fer eftir nánari ákvörðun ríkislögreglustjórans. Hann gefur leiðbeiningar um nauðsynlegar áætlanir lögregluliða varðandi viðþúnað með vopnum vegna sérstaklega alvarlegra tilvika.

8. gr.

Tegundir vopna.

Ríkislögreglustjórinn ákveður nánar hverrar gerðar vopn skv. 7. gr. skuli vera þ. á m. tegund þúnaðar, hlaupvídd skotvopna o.fl.

Óheimilt er að nota annan þúnað og vopn en þann sem samþykktur er af ríkislögreglustjóranum. Innkaup, sala, innflutningur og útflutningur er háður samþykki ríkislögreglustjórans. Skotfæragerð er einnig háð samþykki hans.

Ríkislögreglustjórinn getur í sérstökum tilfellum heimilað notkun annarra vopna en talin eru upp í 7. gr. svo sem rafmagnsvopn o.fl.

9. gr.

Aflifun dýra o.fl.

Reglur þessar gilda ekki um úthlutun skotvopna í tengslum við aflifun dýra eða úthlutun vopna til notkunar hjá sprengjusérfræðingum lögreglu við sprengjueyðingu.

10. gr.

Lögregluhundur.

Lögreglustjórum er heimilt með samþykki ríkislögreglustjórans að þjálfa lögregluhunda til notkunar við valdbeitingu. Þjálfunaráætlun og verklagsreglur við notkun hunda í þessu skyni skulu samþykktar af ríkislögreglustjóranum.

11. gr.

Um notkun úðavopna.

Lögreglu er einungis heimilt að nota úðavopn þegar vægari aðferðir duga ekki til þess að yfirbuga mótþróa manns við handtöku. Þá er ávallt heimilt að nota úðavopn ef heimilt er að nota kylfu.

12. gr.

Úthlutun úðavopna.

Úðavopn eru hluti af búnaði lögreglumanns og úthluta skal þeim til einstakra lögreglumanna með sama hætti og kylfum er úthlutað.

Bannað er að úthluta úðavopnum til annarra en þeirra sem hlotið hafa þjálfun í notkun þess og þeir einir mega nota úðavopn sem hlotið hafa slíka þjálfun. Úðavopn skal ekki notað í nálægð ungra barna nema í neyð.

13. gr.

Fyrsta hjálp.

Skola skal þann með vatni sem beittur er úðavopni. Fáir maður úða beint í augun af stuttu færi skal hann færður til læknisskoðunar ef batamerki koma ekki fljótlega fram. Ef úðavopni er beitt gegn manni sem síðar er færður í fangageymslu, skal hann eiga kost á baði og ómenguðum fötum.

14. gr.

Heimild vegna gæslu öryggis einstaklinga.

Lögreglustjórum er heimilt með samþykki ríkislögreglustjórans að afhenda manni úðavopn til sjálfsvarnar ef hann nýtur sérstakrar gæslu lögreglu, öryggis síns vegna. Lögreglan annast þjálfun í notkun búnaðarins og skal viðkomandi gert skylt að tilkynna lögreglu þegar í stað komi til notkunar. Vopninu skal skilað til lögreglu ef það er mat hennar að ekki sé lengur þörf á því fyrir viðkomandi.

15. gr.

Skýrslugerð.

Gera skal skýrslu í sérhvert sinn sem úðavopni er beitt. Þar komi fram ástæða notkunarinnar, hvernig úðanum var beitt og þær ráðstafanir sem síðar voru gerðar til þess að koma í veg fyrir skaða af völdum efnisins.

16. gr.

Um notkun kylfu.

Þegar aðrar vægari aðferðir duga ekki er lögreglu heimilt að nota kylfu. Einungis er heimilt að nota kylfu þegar brýna nauðsyn ber til í eftirfarandi tilvikum:

- a) Til að afstýra árás á lögreglumanninn sjálfan eða þriðja mann.
- b) Til að handtaka hættulega brotamenn.
- c) Þegar einhver reynir að koma í veg fyrir handtöku eða reynir að frelsa handtekinn mann.
- d) Þegar einhver reynir að hindra lögreglu við störf sín.
- e) Til að knýja fram hlýðni við skipun sem ekki er fylgt, enda sé nauðsynlegt að henni sé framfylgt tafarlaust.

17. gr.

Beiting kylfu.

Kylfu skal beita með þeirri aðgæslu að ekki hljótist af meira hnjask eða meiðsl en þörf krefur. Lögreglumenn skulu leitast við að hæfa handleggi eða fætur. Ekki má beina höggi að höfði, hálsi, brjósti, nýrnasvæði eða hryggsúlu og forðast skal eftir megni að slá í liðamót. Ekki skal nota kylfu til stungu.

18. gr.

Skýrslugerð.

Beiti lögreglumaður kylfu skal hann strax greina yfirmönnum sínum frá því og rita skýrslu um atvikið. Þar komi fram ástæða notkunarinnar, hvernig kylfunni var beitt og ráðstafanir sem síðan voru gerðar til að koma í veg fyrir skaða af völdum kylfubeitingarinnar. Vinni lögreglumenn undir sameiginlegri stjórn, mega þeir einungis nota kylfu eftir beinni skipun yfirmanns nema svo sé ástatt sem greinir í a) lið 16. gr.

III. KAFLI

Skotvopn, önnur vopn og beiting þeirra.

19. gr.

Geymsla og afhending.

Geyma skal skotvopn, sprengivopn, gasvopn, hvellvopn og fylgibúnað á lögreglustöð. Vopnin skulu geymd með tryggilegum hætti í læstri hirslu eða aðstöðu, þar sem þau eru tilbúin til notkunar. Ríkislögreglustjóri getur sett reglur um vopnageymslur lögreglu.

Lögreglustjóri getur þó ákveðið í samráði við ríkislögreglustjóran að skammbyssur séu hafðar með í lögreglubifreið í sérstökum tilfellum. Sérstakar sveitir lögreglu sem ríkislögreglustjórinn hefur samþykkt starfrækslu á, geta einnig haft önnur skotvopn meðferðis, skv. hans heimild. Tryggilega skal gengið frá vopnum og skotfærum.

Ákvörðun um að hafa gasvopn, gas- og reykþúnað í lögreglubifreið er í höndum lögreglustjóra.

20. gr.

Hlífðarbúnaður.

Skotvesti, skotskýlingarhjálma og eftir atvikum annan hlífðarbúnað skal ávallt geyma á sama stað og skotvopn. Lögreglumenn skulu búast tiltækum hlífðarbúnaði þegar þeir vopnast ef verkefnið krefst ekki annars.

21. gr.

Skráning vopna.

Hjá ríkislögreglustjóranum skal haldin sérstök skrá um vopnaeign lögreglu. Í hana skrá lögreglustjórar upplýsingar um vopn lögregluliða og útgefin lögregluskotvopnaleyfi. Lögreglustjóri skal fela einum lögreglumanni að hafa eftirlit með vörslu, úthlutun og skráningu vopna. Sá lögreglumaður ber ábyrgð á því að varslan sé trygg og vopnin í góðu lagi. Yfirfara og prófa skal vopn reglulega, a.m.k. tvisvar á ári.

Sé um að ræða sérstaka vopnaða sveit lögreglu er framangreint hlutverk varðandi vopn sveitarinnar í höndum daglegs yfirmanns hennar.

22. gr.

Afhending vopna.

Vakthafandi yfirmaður annast afhendingu vopna til lögreglumanna sem skulu kvitta fyrir móttöku. Viðkomandi yfirmaður skal ganga úr skugga um að lögreglumaðurinn hafi gilt skotvopnaskírteini fyrir vopninu.

Heimilt er með samþykki ríkislögreglustjórans að afhenda lögreglumönnum í sérstökum sveitum lögreglu vopn til varanlegrar notkunar meðan þeir gegna störfum í slíkri sveit.

Skotvopn lögreglunnar skal aðeins afhenda lögreglumönnum, sem hafa gilt skotvopnaskírteini.

23. gr.

Vopnum skilað.

Vopnum sem eru afhent vegna einstaka verkefna, skal skilað þegar verkefninu er lokið. Viðkomandi lögreglumaður er ábyrgur fyrir því að skila vopninu og meðfylgjandi skotfærum.

Þegar vopn eru afhent hóp eða vakt, skal stjórnandi kvitta fyrir móttöku og er hann ábyrgur fyrir skilum þeirra að lokinni vakt eða verkefni.

24. gr.

Notkun annarra vopna.

Lögreglumönnum er óheimilt, nema í neyðartilvikum, að nota önnur vopn í starfi en þeim hefur verið úthlutað samkvæmt þessum reglum. Notkun eigin vopna, þó þau séu sömu gerðar og þeim hefur verið úthlutað, er því að öðru jöfnu óheimil.

25. gr.

Notkunarleiðbeiningar.

Ríkislögreglustjórinn skal útbúa notkunarleiðbeiningar um skotvopn, sprengiefni, hvellvopn og gasvopn sem samþykkt eru til notkunar hjá lögreglu.

Vopn skal því aðeins afhenda lögreglumanni, að hann hafi fengið nægjanlega fræðslu og þjálfun í notkun þess og fengið afhentar notkunarleiðbeiningar á viðkomandi vopni.

26. gr.

Skotæfingar og þjálfun.

Allir lögreglumenn skulu hljóta grunnþjálfun í skotvopnareglum og meðferð vopna hjá Lögregluskóla ríkisins. Þeir sem standast lágmarkskröfur, samkvæmt nánari reglum sem ríkislögreglustjórinn setur, skulu útskrifaðir með skírteini fyrir viðkomandi skotvopn.

Ríkislögreglustjórinn gefur fyrirmæli um framkvæmd þjálfunar í notkun sérbúnaðar og stærri skotvopna.

27. gr.

Viðhaldsþjálfun.

Lögreglustjóri skal tryggja að lögreglumenn við embætti hans og hann hefur valið úr hópi réttindamanna, viðhaldi þekkingu á vopnareglum þessum og fái nauðsynlega viðhaldsþjálfun í notkun vopnanna. Árlega skulu viðkomandi lögreglumenn undirgangast vopnaþjálfun og standast verklegt próf í notkun viðkomandi skotvopns, samkvæmt nánari fyrirmælum sem ríkislögreglustjórinn setur varðandi fjölda árlegra æfinga og lágmarkskröfur.

28. gr.

Skotvopnaskírteini lögreglu.

Lögreglumaður sem staðist hefur árlegt hæfnispróf skal fá afhent sérstakt skotvopnaskírteini til staðfestingar á því að hann hafi heimild til að nota viðkomandi skotvopn. Í skírteininu skal tilgreina nafn og persónuupplýsingar ásamt upplýsingum um þau skotvopn sem viðkomandi hefur heimild til að nota og gildistíma.

Útgáfa skotvopnaskírteina er í höndum hvers lögreglustjóra fyrir sig úr landsskotvopnaskrá lögreglu.

29. gr.

Lögregla vopnuð gasvopnum.

Lögreglustjóri setur skrifleg fyrirmæli um hvenær lögreglumenn skuli vopnast með gasvopnum. Óheimilt er að vopnast gasvopnum í einstökum tilvikum nema samkvæmt ákvörðun vakthafandi yfirmanns. Einungis má vopna þá lögreglumenn með gasvopnum sem fengið hafa tilskilda þjálfun.

30. gr.

Lögregla vopnuð skotvopnum.

Lögreglustjórar geta gefið fyrirmæli um að lögreglumenn skuli vopnast skotvopnum þegar:

- a) Talið er að fyrirbyggjandi verkefni krefjist þess eða aðstæður eru slíkar að vopnaburður teljist nauðsynlegur, svo sem ef ætla má að lögreglumaður þurfi að eiga við mann sem ástæða er til að ætla að sé vopnaður og líklegur til að nota skotvopn eða önnur banvæn vopn.
- b) Ríkislögreglustjórinn hefur samþykkt eða mælt fyrir um að vopna beri lögreglumenn til að leysa tilgreind verkefni eða við sérstakar aðstæður, svo sem við öryggisgæslu eða verkefni sérstakra sveita lögreglu.

Lögreglustjóra er heimilt í samráði við ríkislögreglustjórann að gefa fyrirmæli um vopnaburð, sem gilda um ákveðinn tíma.

1. mgr. þessarar greinar kemur ekki í veg fyrir að hæstráðandi lögreglumaður á hverjum stað geti gefið fyrirmæli um að lögreglumenn vopnist í neyðartilvikum.

Þegar verkefni krefjast vopnunar skal vopna a.m.k. tvo lögreglumenn hverju sinni en lögreglumenn skulu ekki starfa einir að vopnuðum aðgerðum nema í neyðartilvikum.

Með lögreglumönnum í 1. mgr. er einungis átt við skipaða lögreglumenn sem fengið hafa tilskilda þjálfun. Hér er ekki átt við þá sem hafa löggæsluvald á tilteknu sviði.

31. gr.

Vopnaburður.

Við lögregluaðgerðir skulu lögreglumenn, sem vopnaðir eru skotvopnum, alla jafna vera einkennisklæddir og bera vopn sýnileg utanklæða, nema verkefnið sé þess eðlis að annað sé nauðsynlegt við úrlausn þess.

32. gr.

Gasvopn og hvellvopn.

Gasvopnum og hvellvopnum má einungis beita í sérstökum hættutilvikum eða ef lögregluaðgerð verður ekki framkvæmd á annan hátt án þess að öryggi lögreglumanna sé stefnt í hættu. Hvellvopn eru eingöngu til nota af sérstökum sveitum lögreglu.

33. gr.

Óspektir og óeirðir.

Heimild lögreglustjóra þarf til að nota gasvopn við óspektir og óeirðir. Lögreglumaður getur þó tekið ákvörðun um notkun ef ekki er mögulegt að leita heimildar lögreglustjóra og aðstæður slíkar að notkun sé mjög brýn.

34. gr.

Skotvopn og beiting vopna.

Skotvopni má því aðeins beita gegn manni þegar önnur úrræði eru ekki tiltæk og brýna nauðsyn ber til í því skyni að:

- a) Lögreglumaður verjist lífshættulegri árás á sig eða þriðja aðila.
- b) Yfirbuga og handtaka afbrotamenn sem teljast hættulegir lífi fólks eða öryggi ríkisins.
- c) Koma í veg fyrir alvarlegt ofbeldi gegn fólki eða að verulegu tjóni sé valdið á þjóðfélagslega mikilvægum hagsmunum eða stofnunum, rekstri þeirra eða starfsemi.

35. gr.

Aðvörðun.

Telji lögreglumaður að því verði við komið og aðstæður leyfa án þess að skapa aukna hættu fyrir hann eða aðra, skal hann gefa þeim aðvörðun sem ógnunin stafar frá og tilkynna að vopni verði beitt til að framfylgja aðgerðunum. Hann skal einnig tilkynna að hann komi fram sem lögreglumaður.

36. gr.

Aðvörunarskot.

Lögreglumenn skulu ekki skjóta aðvörunarskotum. Slíkt er þó heimilt í undantekningartilvikum ef lögreglumaður álitur að því verði við komið og aðstæður leyfa án þess að skapa aukna hættu fyrir hann eða aðra.

Aðvörunarskoti má ekki hleypa af nema til staðar séu skilyrði til að beita skotvopni skv. 34. gr.

37. gr.

Skotvopni beitt gegn manni.

Í ýrtruðu neyð skal lögreglumaður miða á stærsta hluta þess líkamshluta sem honum er sýnilegur. Telji lögreglumaður að því verði við komið og aðstæður leyfa án þess að skapa aukna hættu fyrir hann eða aðra, skal hann reyna að takmarka þann skaða sem af notkun skotvopnsins hlýst svo sem með því að skjóta í fætur viðkomandi.

Hafi skotvopni verið beitt skal ávallt veita alla hugsanlega aðstoð eftir á.

38. gr.

Bifreiðar, bátar, loftför.

Til að stöðva bifreið, bát eða loftfar, má aðeins nota skotvopn ef um sérstaklega hættulega menn er að ræða og brýn þörf er að stöðva þá strax. Skotvopn skal við þessar aðstæður aðeins nota til að hefta för farartækisins enda séu ekki til staðar skilyrði 34. gr.

39. gr.

Sprengivopn.

Sprengivopn má aðeins nota þegar skilyrði 34. gr. um beitingu skotvopna eru til staðar og auk þess telst nauðsynlegt að brjóta sér leið inn í aflokað, eða læst herbergi. Í vissum tilfellum er þó heimilt að nota sprengivopn til þess að trufla eða rugla athygli þess sem handtaka skal eða til að ryðja úr vegi erfiðum hindrunum við úrlausn fyrirbyggjandi verkefnis.

Eingöngu þeir lögreglumenn sem fengið hafa til þess þjálfun og sem ríkislögreglustjórinn hefur samþykkt mega nota sprengivopn.

40. gr.

Lögreglumenn undir stjórn yfirmanns.

Lögreglumenn sem starfa saman í hóp skulu vera undir beinni stjórn yfirmanns sem gefur skipanir um notkun vopna. Notkun vopna er einungis heimil eftir skipun yfirmannsins, nema í neyðarvörn.

Ef um er að ræða lögreglumenn sérhæfða í riffilskotfimi skal gefa þeim fyrirmæli fyrirfram um hvort beiting vopnsins sé heimil. Bein skipun um beitingu vopnsins er háð samþykki lögreglustjóra, nema í neyðarvörn.

41. gr.

Skýrslugerð.

Nú hefur lögreglumaður notað eða hótáð að nota vopn skv. III. kafla í starfi sínu, og skal hann þá þegar í stað gefa næsta yfirmanni sínum munnlega og síðar skriflega skýrslu með ítarlegum skýringum á ástæðum þess. Lögreglustjóra skal strax tilkynnt um málavexti og skal hann tryggja að gripíð sé til nauðsynlegra ráðstafana, þ.m.t. að veitt verði nauðsynleg sálfræðiaðstoð ef vopni hefur verið beitt.

Hafi verið notað eða hótáð að nota skot-, sprengi-, hvell- eða gasvopn, skal skýrslan send til ríkislögreglustjórans ásamt skýringum viðkomandi lögreglustjóra.

42. gr.

Skráning.

Öll tilvik þar sem lögregla vopnast með gas-, hvell-, skot- og sprengivopnum skal skráð á sérstök eyðublöð sem ríkislögreglustjórinn lætur útbúa. Fram komi nauðsynlegar upplýsingar varð-

andi málavexti svo sem ástæðu þess að lögregla vopnaðist, stutta lýsingu á atburðum og hvort skotum hafi verið hleypt af.

43. gr.

Leyfishafaskrá.

Lögreglustjórar skulu halda skrá um þá lögreglumenn sem hafa réttindi til að nota lögregluvopn. Fram komi hverjir hafi hlotið réttindi og fyrir hvaða tegund lögregluvopna auk gildistíma réttinda.

44. gr.

Árlegt yfirlit.

Árlega skal lögreglustjóri senda ríkislögreglustjóranum yfirlit yfir fjölda tilvika þar sem lögreglan hefur vopnast og fjölda þeirra lögreglumanna sem hafa gild réttindi.

45. gr.

Erlendir lögreglumenn eða öryggisverðir.

Ríkislögreglustjórinn getur heimilað erlendum lögreglumönnum og öryggisvörðum að bera vopn við störf sín hér á landi enda starfi þeir undir stjórn lögreglunnar og fylgi reglum þessum um vopnaburð og notkun vopna að öllu leyti. Ríkislögreglustjórinn gefur út sérstök skírteini handa viðkomandi.

IV. KAFLI

Lagastoð og gildistaka.

46. gr.

Gildistaka.

Reglur þessar sem settar eru samkvæmt heimild í 3. gr. vopnalaga nr. 16 25. mars 1998, öðlast þegar gildi. Frá sama tíma falla úr gildi reglur um meðferð og notkun lögreglumanna á skotvopnum o.fl. frá 22. maí 1987.

Dóms- og kirkjumálaráðuneytinu, 22. febrúar 1999.

Þorsteinn Pálsson.

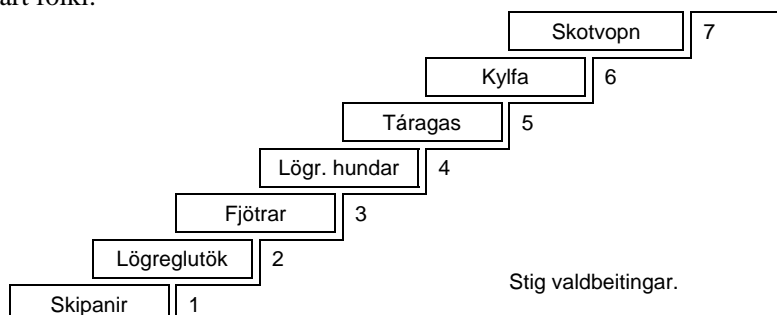
Björg Thorarensen.

SKÝRINGAR

með reglum um valdbeitingu lögreglumanna og meðferð og notkun valdbeitingartækja og vopna.

Athugasemdir við 1. gr.

Heimildir lögreglu til valdbeitingar eru í lögum nr. 19/1991 um meðferð opinberra mála og lögum nr. 90/1996 um lögreglumenn. Ávallt verður að hafa í huga að samræmi verður að vera á milli aðstæðna og þeirrar valdbeitingar sem lögreglumenn grípa til. Valdbeitingin verður að vera nauðsynleg og réttlæt看leg. Úrræði lögreglumannsins og stigmögnun aðferða er sett fram í eftirfarandi valdbeitingarstiga. Með lögregluhundum er átt við notkun sérþjálfaðra hunda við valdbeitingu gagnvart fólki.

Athugasemdir við 2. gr.

Lögreglutök kallast þau tök sem beitt er við handtöku og viðurkennd eru til notkunar hjá lögreglu. Nauðsynlegt er að lögreglumenn kunni skil á slíkum tókum því líkamleg valdbeiting er oft nauðsynleg í starfi lögreglunnar. Auk þess þurfa þeir að geta varið sig ef á þá er ráðist.

Athugasemd við 3. gr.

Markmiðið er að lögreglan noti samræmdan búnað sem hefur hlotið viðurkenningu ríkislögreglustjórans. Þá þykir eðlilegt að fram komi í lögregluskýrslum ef fjötrar hafi verið notaðir.

Athugasemdir við 4. gr.

Notkun handjárna er aðeins réttlæt看leg þegar um handtöku eða fangaflutning er að ræða.

Gæta skal þess að handjarnaður maður, eða fjötraður á annan hátt, hefur að nokkru leyti verið sviptur getu til sjálfsbjargar, t.d. ef hann dettur og því þarf lögreglumaður að vera meðvitaður um að hann ber ábyrgð á því að hann skaðist ekki.

Athugasemdir við 5. gr.

Bensli eru hugsuð sem viðbót og skammtímaráðstöfun ef fjötra þarf marga í senn t.d. við fjölda-handtökur eða ef nauðsynlegt er að fjötra mann á fótum í skamman tíma. Við notkun þeirra er nauðsynlegt að gæta þess að herða þau ekki um of þannig að þau geti valdið meiðslum eða hindrað blóðrás. Við notkun bensla þarf að vera tiltæk töng, klippur eða annað áhald til að unnt sé að fjarlægja þau.

Athugasemdir við 6. gr.

Notkun fótjárna er aðeins réttlæt看leg þegar um handtöku eða fangaflutning er að ræða. Börn, ungmenni og gamalt eða veikburða fólk skal ekki setja í fótjárn nema mjög ríkar ástæður séu að baki.

Athugasemdir við 7. gr.

Í greininni eru upptalin þau vopn sem samþykkt eru af ríkislögreglustjóranum til nota hjá lögreglu í dag. Rafmagnskylfur flokkast ekki lengur sem kylfur líkt og var í eldri reglum. Kylfur falla í meginatriðum í tvo flokka. Stuttar kylfur sem lögreglumenn bera á sér daglega við reglubundin störf og stórar kylfur sem lögreglumenn búast vegna sérstakra hættutilfella eða vegna sérstakra verkefna á sviði mannfjöldastjórnunar.

Einnig er gert ráð fyrir að ríkislögreglustjórinn mæli fyrir um viðbragðsáætlanagerð lögregluliða um vopnaburð og önnur viðbrögð vegna sérstakra verkefna svo sem vopnamála sem upp koma, vopnaðra bankarána o.s.frv.

Athugasemdir við 8. gr.

Markmiðið er að hjá lögreglu sé notaður samræmdur búnaður þannig að vopn séu alls staðar sömu gerðar. Í 3. mgr. 8. gr. er ákvæði um aðrar gerðir vopna sem ríkislögreglustjórinn getur heimilað. Talsvert af nýjum búnaði er í þróun svo sem rafmagnsbyssur, netbyssur, höggskotfæri o.fl. sem heppilegt kann að heimila notkun á í sérstökum tilvikum í náinni framtíð.

Athugasemdir við 9. gr.

Notkun skotvopna við slíkar aðstæður er annars eðlis en reglur þessar ná yfir. Því fer notkun skotvopna við aflifun dýra eftir nánari fyrirmælum ríkislögreglustjórans. Notkun sprengju-sérfræðinga fer eftir viðurkenndum starfsreglum á því sviði.

Athugasemd við 10. gr.

Notkun lögregluhunda við valdbeitingu felur í sér að hundarnir eru notaðir sem nokkurs konar vopn í höndum lögreglunnar. Annars vegar þar sem hundinum er beitt til ógnunar t.d. við mannfjöldastjórnun og hins vegar við að yfirbuga hættulega afbrotamenn.

Beiting úðavopns telst vægari aðferð en beiting kylfu. Ávallt þarf þó að hafa í huga að lögreglumenn verða að geta rökstutt beitingu úðavopna og ljóst þarf að vera að önnur vægari úrræði dugi ekki.

Almennt er ætlast til þess að beita úðavopni gegn manni innanhúss. Þó er unnt að beita efninu utanhúss en þá þarf að huga að vindátt. Reynt skal að sprauta á neðri hluta andlits. Það tekur efnið frá 1 - 30 sekúndur að hafa áhrif. Varað er við því að ekki er öruggt að efnið hafi tilætluð áhrif á einstakling sem er undir miklum áhrifum vímuefna eða er alvarlega geðtruflaður.

Athugasemdir við 12. gr.

Úðabrúsum er úthlutað með þar til gerðu slíðri sem brúsinn er geymdur í. Einnig eru fánlegar minni gerðir sem henta, t.d. fyrir óeinkennisklædda lögreglumenn.

Grunnþjálfun í notkun úðavopna fá allir lögreglumenn í Lögregluskóla ríkisins. Gert er ráð fyrir að viðhaldsþjálfun sé hjá hinum einstöku lögregluliðum, hverju fyrir sig. Ekki skal nota úðavopn í nálægð ungra barna vegna þess að öndunarfæri þeirra eru óþroskuð og þau ósjálfbjarga. Því er ekki réttlætlanlegt að nota úðavopn í nálægð við þau nema í neyð.

Athugasemdir við 13. gr.

Sá sem beittur er úðavopni fær sviða í augu og húð og ónot í öndunarfæri þannig að varnir hans og geta til árasar minnkar meðan áhrifin vara. Eingöngu á að nota kalt vatn til að skola efnið af og áriðandi er að gera það eins fljótt og mögulegt er, t.d. skola hann á staðnum eftir að hann hefur verið færður í handjárn og áður en hann er fluttur á brott ef þess er nokkur kostur. Noti viðkomandi augnlinsur þarf hann að fjarlægja þær áður en hann er skolaður með vatni. Ekki skal nota smyrsl né annað en vatn til að skola efnið af. Nauðsynlegt getur verið að loftræsta þann stað þar sem efnið hefur verið notað.

Athugasemdir við 14. gr.

Samkvæmt vopnalögum er öðrum en lögreglu óheimilt að flytja til landsins, framleiða eða eignast gasvopn og tárugasvopn. Lögreglan hefur þá skyldu að halda uppi almannaöryggi og allsherjarreglu en í því felst einnig gæsla öryggis einstakra borgara ef því er að skipta. Stöðug gæsla einstakra borgara allan sólarhringinn er illfrankvæmanleg og því er nauðsynlegt að lögreglan hafi ýmis önnur úrræði til að tryggja öryggi viðkomandi.

Athugasemdir við 15. gr.

Nota skal sérstök stöðluð skýrsluform til að fyrirbyggjandi séu staðlaðar upplýsingar um notkunina og hvernig efnið hafi reynst.

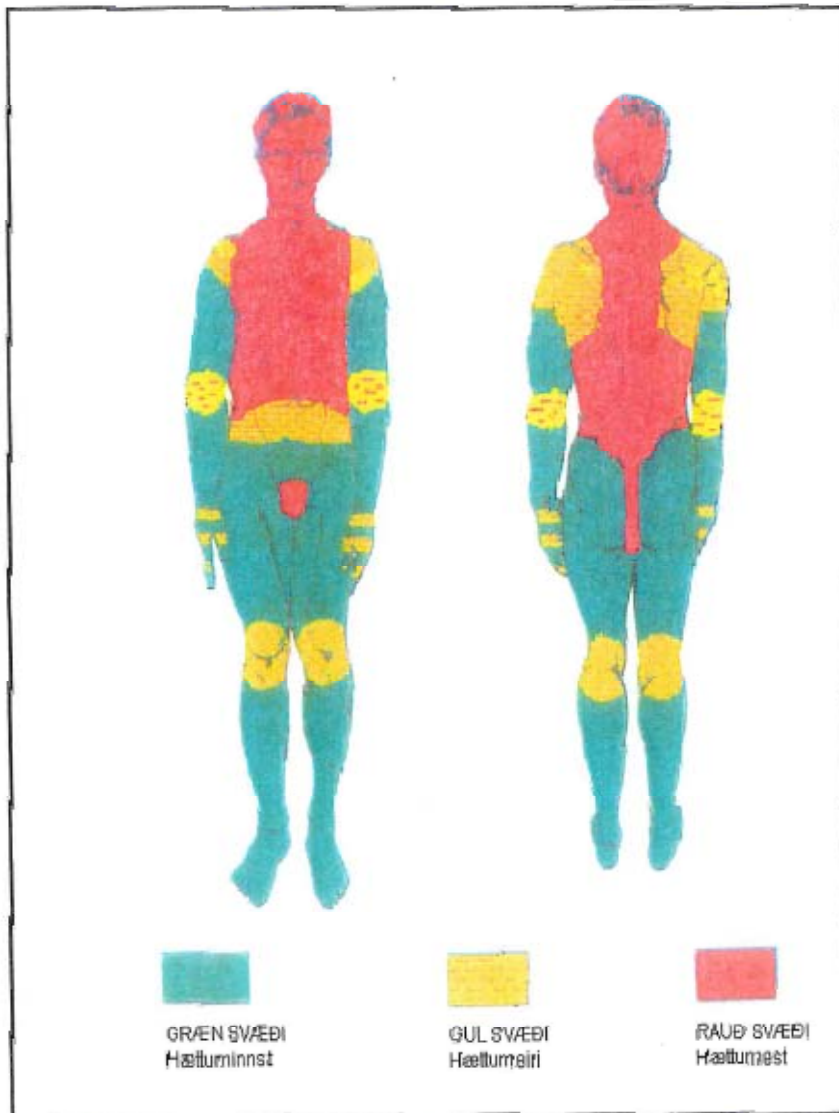
Athugasemdir við 16. gr.

Lögreglumönnum er heimilt að beita kylfu í neyðarvörn en einnig til þess að yfirbuga mótþróa hættulegs brotamanns sem handtaka skal ef handtakan verður ekki framkvæmd með öðrum vægari aðferðum. Þá er nauðsynlegt að lögreglan geti afstýrt utanaðkomandi afskiptum ef einhver reynir að koma í veg fyrir handtöku eða hindra lögreglu við störf sín. Sem dæmi varðandi lið e) má nefna fyrirmæli lögreglu til mannfjölda um að dreifa sér.

Athugasemdir við 17. gr.

Til frekari skýringar er hér sýnd teikning af mannslíkamanum til útskýringar á hvar leitast skuli við að beita kylfunni.

Nota skal staðlað skýrsluform um beitingu kylfu. Séu lögreglumenn að störfum undir sameiginlegri stjórn og beiti kylfu samkvæmt fyrirmælum yfirmanns skal viðkomandi yfirmaður rita skýrsluna.

Athugasemdir við 19. gr.

Sú meginregla gildir að lögreglumenn séu ekki vopnaðir skotvopnum við dagleg störf og vopnin geymd á lögreglustöðvum. Ákvörðun lögreglustjóra eða staðgengils hans um að vopna alla lögreglumenn er því háð samþykki ríkislögreglustjórans.

Athugasemdir við 20. gr.

Séu skotvopn höfð með í lögreglubifreið, sbr. 2. mgr. 19. gr. skal einnig hafa í bifreiðinni nauðsynlegan hlífðarbúnað.

Athugasemdir við 21. gr.

Tilgangur þessarar reglu er sá að lögreglustjóri skipi hæfan lögreglumann og staðgengil hans til þess að annast um vopn embættisins. Viðkomandi sjá um að halda skrá um vopnaeign og hirða um vopnin. Skotvopn í langtímageymslu skulu geymd þannig að þau séu smurð með réttum efnum, með tónum skotgeymum og óspenntum hana. Skotvopn, sprengiefni og gasvopn skal jafnan geyma á þurrum stað með jöfnu hitastigi.

Athugasemdir við 22. gr.

Gert er ráð fyrir að vakthafandi yfirmaður hafi aðgang að lágmarksfjölda skotvopna til að vopna lögreglumenn á vaktinni tafarlaust í neyðartilfellum. Í tilfalli sérstakra sveita lögreglu eru vopnin hins vegar geymd með öðrum búnaði lögreglumannsins tilbúin til tafarlausrar notkunar komi til útkalla.

Athugasemdir við 23. gr.

Þegar vopn eru afhent vegna skotæfinga þarf að gera grein fyrir vopnum sem hafa ekki virkað eðlilega og skotfæranotkun.

Athugasemdir við 24. gr.

Þær aðstæður geta skapast, sérstaklega á landsbyggðinni, að nauðsynlegt er fyrir lögreglumenn að grípa strax til tiltækra vopna vegna neyðarástands ef fyrirsjáanlega tekur langan tíma að sækja vopn á lögreglustöð.

Athugasemdir við 25. gr.

Hér er átt við notkunarleiðbeiningar um virkni viðkomandi vopns og hvernig það skuli meðhöndlað.

Athugasemdir við 26. gr.

Það er hlutverk lögregluskólans að kenna mönnum þessar reglur og veita þeim grunnþjálfun í notkun skotvopna. Heimilt er að fela sérstökum sveitum lögreglu eigin grunnþjálfun í meðferð sprengiefnis, hvellvopna, gasvopna og stærri skotvona samkvæmt ákvörðun ríkislögreglustjórans.

Athugasemdir við 27. gr.

Framhaldsþjálfun í meðferð skotvopna, sprengiefnis, hvellvopna og gasvopna er í höndum hvers embættis fyrir sig. Árlega þurfa menn að standast hæfnispróf í notkun viðkomandi vopns til þess að endurnýja vopnaréttindin. Hæfnispróf verða útbúin af hálfu ríkislögreglustjórans og send embættunum.

Athugasemdir við 28. gr.

Bætt verður við landskerfi lögreglu skotvopnaskrá þar sem einnig verða skráðir leyfishafar og réttindi þeirra. Skotvopnaskírteini verða prentuð út úr landskerfinu.

Athugasemdir við 29. gr.

Hér er gert ráð fyrir að einstakir lögreglustjórar setji viðbragðsáætlanir um hvenær lögreglumenn búist gasvopnum vegna verkefna í samræmi við leiðbeiningar ríkislögreglustjóra skv. 7. gr.

Athugasemdir við 30. gr.

Gert er ráð fyrir að lögreglustjórar setji viðbragðsáætlanir um vopnaburð og önnur viðbrögð vegna sérstakra verkefna svo sem vopnamála sem upp koma, vopnaðra bankarána o.s.frv. í samræmi við leiðbeiningar ríkislögreglustjóra skv. 7. gr.

Athugasemdir við 31. gr.

Meginreglan er að þegar lögreglumenn eru vopnaðir við störf séu þeir einkennisklæddir og beri vopnin sýnileg utanklæða. Enginn vafi má leika á því að lögreglan er venjulega óvopnuð við störf og að hún vopnist einungis í undantekningartilvikum. Það er aðeins í undantekningartilvikum sem vikið er frá meginreglunni ef það er nauðsynlegt í þágu úrlausnar málsins. Svo sem ef einkennisklæðnaður gæti hamlað gegn farsælli úrlausn. Eins má nefna öryggisgæsluverkefni sem kalla á að lögreglumenn séu óeinkennisklæddir við störf.

Athugasemdir við 32. gr.

Notkun gasvopna er tvíþætt. Annars vegar við dreifingu mannfjölda við óeirðir og hins vegar við að yfirbuga mótaðila sem eru afkróaðir á afmörkuðum stað. Í því tilviki eru gasvopn notuð til þess að ná viðkomandi út og auðvelda yfirbugun hans.

Athugasemdir við 33. gr.

Lögreglulið, sem stillt er upp til að dreifa mannfjölda vegna óspekta og óeirða, skal ávallt útbúa með gasbúnaði. Notkun þess er hins vegar háð ákvörðun lögreglustjóra nema í neyð.

Athugasemdir við 34. gr.

Kjarni þessarar greinar er sá að ekki eigi að grípa til skotvopns fyrr en ljóst þykir að önnur úrræði hafa ekki dugað. Vopn eru tæki sem lögreglan getur við vissar aðstæður notað til valdbeitingar þegar líkamlegt vald eða önnur úrræði duga ekki eða verður ekki við komið.

Takmörk fyrir líkamlegri valdbeitingu lögreglunnar er að finna í 12. og 13. gr. almennra hegningarlaga nr. 19/1940 (alm.hgl). Þetta á bæði við þegar ráðist er á lögreglumann án þess að hann hafi gefið tilefni til þess og eins þegar hann hefst handa sjálfur, t.d. hann leitar uppi lífshættulegan mann og sá veitir mótstöðu og kemur í veg fyrir að lögreglumaðurinn geti gegnt skyldustarfi sínu.

Samkvæmt 12. gr. alm.hgl. má ekki beita vörnum, sem bersýnilega eru hættulegri en árásin og tjón það sem af henni má vænta, svo unnt sé að líta á valdbeitinguna sem lögmæta. Ákvæðið nefnir ekki hver önnur úrræði geti komið til greina. Notkun skotvopns getur stofnað þeim sem aðgerðin beinist að í slíka hættu að ekki á að koma til greina að nota skotvopn nema í neyðaraðstöðu þegar atvik hafa þróast þannig að það er óhjákvæmileg nauðsyn sem síðasta úrræði.

Í a) lið er ákvæði um árás á lögreglumann eða þriðja aðila. Árás telst alvarleg eða hættuleg, þegar lögreglumanninum virðist ógnun beinast að lífi eða heilsu sinni eða þriðja manni, eða honum eða öðrum er hótad með vopni sem lífshætta getur stafað af, svo sem skotvopni, hníf, hættulegu högg- eða kastvopni o.þ.h. sem sá sem ógnar leggur ekki frá sér eftir aðvörun eða tekur upp að nýju. Það er neyðarvarnarsjónarmið sem veitir lögreglumanninum rétt til að grípa til skotvopns til að verja sig eða þriðja aðila.

Í b) lið er ákvæði um að yfirbuga og handtaka hættulega afbrotamenn. Ákvæðið verður að skoðast í samhengi við 30. gr. um að lögregla sé vopnuð vegna hættulegra verkefna. Beiting skotvopna er einungis heimil ef handtaka verður ekki framkvæmd með öðrum hætti án verulegrar hættu fyrir líf eða heilsu lögreglumanna eða annarra og fyrirliggjandi eru skýrar upplýsingar um að viðkomandi er hættulegur afbrotamaður og að þau afbrot sem hann er grunaður um eða dæmdur fyrir hafi verið mjög alvarleg. Undir slíkt félli manndráp, lífshættuleg líkamsárás, sérstaklega ef hún hefur verið framkvæmd með skotvopni eða öðru lífshættulegu vopni og ætla má að viðkomandi muni fremja fleiri slíka verknaði.

Í c) lið er ákvæði um alvarlegt ofbeldi gegn fólki og verulegt tjón á þjóðfélagslega mikilvægum hagsmunum eða stofnunum s.s. virkjunum, stjórnarstofnunum, sendiráðum o.fl. Sem dæmi má nefna að lögreglumaður á verði við virkjun verður þess var að maður ætlar að sprengja virkjunina í loft upp. Hér þarf að bregðast skjótt við til að afstýra tjóni. Eftir sem áður er það ófrávíkjanlegt skilyrði að önnur úrræði muni augljóslega ekki duga. Þá má nefna sem dæmi að mikill mannfjöldi skapi mikla yfirvofandi hættu fyrir fólk eða þjóðarhagsmuni. Gegn mannfjölda sem starfar markvisst að því að valda verulegum skaða er einungis heimilt að beita skotvopnum til að dreifa honum og ef lögreglan er búin að missa stjórn á ástandinu og aðrar aðferðir duga ekki til.

Athugasemdir við 35. gr.

Það getur skapað aukna hættu fyrir lögreglumann eða þriðja mann að lögreglumaðurinn kalli aðvörun. Því verður það að vera háð mati lögreglumannsins hvort hann gefi aðvörun eða ekki. Ef hann ákveður að gefa aðvörun skal koma fram í aðvörunni annars vegar að hann sé lögreglumaður og hins vegar að hann muni beita vopninu. Hróp hans gæti t.d. verið: Stans, vopnuð lögregla, stans eða ég mun skjóta.

Athugasemdir við 36. gr.

Aðvörunarskot skapa hættu og skyldi því ekki reyna slíkt nema í undantekningartilfellum. Beiting skotvopna skapar lífshættu fyrir þann sem verður fyrir skoti og því er ekki heimilt að hleypa af aðvörunarskoti nema til staðar séu skilyrði til að beita skotvopni.

Athugasemdir við 37. gr.

Það ræðst af neyðaraðstæðum hvernig vopni er beitt. Lögreglumenn eru þjálfaðir til þess að skjóta einungis í neyð og miða á stærsta hluta þess líkamshluta sem þeim er sýnilegur. Skotið er til þess að stöðva viðkomandi. Öll skot í líkama manns geta valdið dauða eða alvarlegu líkamstjóni og má einungis skjóta ef skilyrði 34. gr. eru fyrir hendi. Í því felst að ekki er heimilt að skjóta með því markmiði að særa viðkomandi ef ekki eru fyrir hendi skilyrði 34. gr. um beitingu skotvopns.

Við notkun skotvopns verður að gæta þess, eftir því sem kostur er, að lífi eða heilsu óviðkomandi manna sé ekki stofnað í hættu. Ef hætta er á því, þarf ástand að vera orðið mjög alvarlegt, ef nota á skotvopn. Ef t.d. stórhættulegur afbrotamaður eða geðsjúkur maður notar sjálfur eða er í þann mund að nota skotvopn eða annað lífshættulegt vopn, getur verið réttlæt看legt að lögreglumadurinn noti sjálfur skotvopn, þó að það geti stofnað öðrum mönnum í hættu. Þeim mönnum getur verið stofnað í enn meiri hættu, ef afbrotamaðurinn eða geðsjúklingurinn er ekki stöðvaður.

Athugasemdir við 38. gr.

Aðeins í undantekningartilfellum má nota skotvopn til að stöðva farartæki. Það er skilyrði að maðurinn sé hættulegur. Ennfremur þegar brýn nauðsyn er að stöðva ferð hans strax. Gagnvart ökumönnum, t.d. sem eru drukkniir eða hafa stolið bifreið og stinga af, er ekki réttlæt看legt að nota skotvopn.

Athugasemdir við 39. gr.

Notkun sprengivopna er aðeins á færi sérstakra sérþjálfaðra sveita lögreglu og undir stjórn sérþjálfaðra sprengjusérfræðinga.

Athugasemdir við 40. gr.

Lögreglumadur sem ásamt fleiri félögum sínum, vinnur að verkefni, skal framkvæma skipanir yfirmannsins um notkun vopna nema honum megi vera ljóst að skipunin sé ólögmat. Ef sá sem stjórnar aðgerðum gefur skipun um að nota vopn, ber hann ábyrgð á að heimildin hafi verið til staðar í vopnareglum. Einstakir lögreglumenn eru hins vegar ábyrgir fyrir því á hvern hátt þeir nota vopnið.

Nú verður lögreglumadur viðskila við félagana sína eða þann sem stjórnar þeim, og getur þá lögreglumadurinn notað skotvopnið að eigin frumkvæði, enda sé notkunin í samræmi við vopnareglurnar.

Í sjálfsvörn getur lögreglumadurinn notað vopnið þótt hann sé undir beinni stjórn og þótt yfirmaðurinn hafi ekki gefið skipun um að nota vopnið. Lögreglumadurinn ber sjálfur ábyrgð á því ef hann ákveður af sjálfsdáðum að nota vopnið eða gerir það andstætt fyrirmælum sem gefin hafa verið.

Athugasemdir við 41. gr.

Reynslan erlendis sýnir að lögreglumenn og aðrir sem hafa tekið þátt í aðgerðum þar sem skotvopn hafa verið notuð, þurfi á áfallahjálp og sálrænum stuðningi að halda eftir slíkt.

Athugasemdir við 42. gr.

Slík skráning skal fara fram án tillits til þess hvort ástæða er til lögreglurannsóknar á málinu eða ekki. Skráningin er ekki liður í lögreglurannsókninni.

Athugasemdir við 43. gr.

Lögreglustjórar skrá í landsskrá lögreglu þá lögreglumenn sem hafa verið útskrifaðir hæfir til að nota skotvopn, gasvopn, hvellvopn og sprengivopn.

Athugasemdir við 44. gr.

Slíkt yfirlit er liður í því að hægt sé að halda yfirsýn yfir allt landið um fjölda tilvika sem upp koma á hverju ári og þann fjölda lögreglumanna sem hægt er að vopna hjá hverju lögregluliði.

Athugasemdir við 45. gr.

Hér er fyrst og fremst um að ræða opinbera erlenda öryggisverði sem fylgja þjóðhöfðingum og öðrum hátt settum mönnum (VIP) sem þurfa stöðu sinnar vegna á sérstakri lífvarðargæslu að halda. Forsenda er að viðkomandi starfi undir stjórn íslenskra lögreglumanna enda talin ástæða til að viðkomandi fái slíka gæslu lögreglunnar hér á landi.